

2. Любчич Н. В., Картава Ю. А. Корекційний вплив дидактичних ігор на розвиток зв'язного мовлення розумово відсталих учнів. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених «Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців»*. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. С. 204–209.

3. Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. К. : Знання, 2008. С. 217-246.

4. Соботович С., Тищенко В. Засвоєння розумово відсталими дітьми граматичних категорій та абстрактного лексико-граматичного значення слова. *Дефектологія*. 1998. №4. С. 2-5.

Ганна КОВАЛЬОВА

студентка 5 курсу спеціальності 016
Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Ю. М. КОСЕНКО**,
канд. пед. наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ ВОЕННОГО ЧАСУ

У статті розглянуто та проаналізовано особливості навчання під час воєнного стану та висвітлено недоліки та переваги деяких з аспектів життя в умовах воєнного стану. Висвітлено низку шляхів формування естетичної культури учнів з особливими освітніми потребами у початковій школі в умовах воєнного часу. Досліджено роль та місце естетичної освіти у процесі формування всебічно розвиненої особистості. Охарактеризовано роль професійних якостей сучасного педагога у процесі вдосконалення естетичного виховання та освіти. На основі вивчення спеціальної літератури розглянуто потенціал різних навчальних предметів та форм діяльності у вирішенні питання розвитку та формування естетичної культури учнів з особливими освітніми потребами під час дистанційного навчання.

Ключові слова: естетична культура, діти з особливими освітніми потребами, воєнний час.

Anna Kovaleva. Formation of aesthetic culture of children with plo in wartime conditions

The article examines and analyzes the peculiarities of education during martial law and highlights the disadvantages and advantages of some aspects of life under martial law The article considers a number of ways of forming the aesthetic culture of students with special educational needs in primary school in wartime conditions. The role and place of aesthetic education in the process of forming a comprehensively developed personality has been studied. The role of the professional qualities of a modern teacher in the process of improving aesthetic education and education is studied. Based on the

study of special literature, the potential of various educational subjects and forms of activity in solving the issue of development and formation of aesthetic culture of students with special educational needs during distance learning is considered.

Keywords: aesthetic culture, children with special educational needs, wartime.

Постановка проблеми. Одним із важливих аспектів формування особистості є естетичне виховання та розвиток естетичної культури учнів з особливими освітніми потребами. Слід звернути увагу на проблему втілення цих аспектів під час дистанційного навчання, особливо в умовах воєнного часу.

Під час збройного конфлікту навчання має безліч особливостей, відбуваються також зміни і в організації самого процесу, зазвичай вони мають негативний характер, так як дають про себе знати негативні переживання у особистості та стрес.

Естетичне виховання – це здатність проникати в усі сфери життя, формування естетичного ставлення до дійсності загалом, а не лише в мистецтві. У зв'язку із цим великого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості з особливими освітніми потребами [1].

Актуальність. У спеціальній педагогіці важливість естетичного виховання та культури учнів з особливими освітніми потребами висвітлюють О. Гаврилов, І. Дмитрієва, А. Капустіна, Н. Тарасенко. Учені зазначають, що естетичне виховання починається з усвідомлення певного запасу елементарних естетичних вражень, без яких не можуть виникнути здібності та зацікавленість до естетично значущих предметів і явищ, їхніх колористичних якостей. На основі отриманих вражень та знань естетичне виховання формує різнобічні здібності емоційно-чуттєвого життя та ціннісного ставлення до світу. У процесі естетичного виховання формуються індивідуальні творчі здібності [7].

Мета статті. Стаття присвячена висвітленню питань, функцій навчальних предметів та форм діяльності у процесі формування естетичної культури учнів з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Під час військових конфліктів однією з найуразливіших та беззахисних категорій цивільного населення є діти та підлітки. Вони є свідками страшні події, і більшість з дітей перебуває у стресі. Деякі з них не можуть прийняти нову реальність, у яку вони потрапили.

Діти з особливими освітніми потребами (далі – ООП) є особливо вразливими до цих подій. Вони здригаються від вибухів, не одразу орієнтуються у новому переміщенні (бомбосховищі), опиняються в ступорі під час сирен повітряної тривоги, відчувають страх, розгубленість, тривогу та мають різні негативні психічні прояви. Слід пам'ятати, що діти з більшість учнів з ООП не можуть швидко та правильно реагувати та обробляти інформацію з навколишнього середовища [3]. Через це, важливим є застосування необхідної підтримки та допомоги таким дітям під час війни, враховуючи максимально їхні можливості з метою мінімізувати наслідки психологічної травми.

З 24 лютого 2022 року всі заклади освіти за можливості продовжують свою роботу в дистанційному режимі, але зростає можливість переходу до змішаної форми навчання. Дистанційне навчання відрізняється від традиційного, насамперед всього, використанням нових технічних засобів комунікацій за відсутності індивідуального контакту педагога з учням, тобто. на відстані. Така форма навчання підходить учням з особливими освітніми потребами, тому що дозволяє не тільки забезпечити його якісною освітою, а й корекційним супроводом. Так як дистанційне навчання неможливе без знання комп'ютера та використання сучасних інформаційних технологій, учні вже фактично набувають професійних навичок, які необхідні в подальшому самостійному житті. Також, основною перевагою дистанційних технологій у навчанні та корекції дітей з ООП є відсутність суворої прив'язки до місця та часу проведення занять, в індивідуалізації навчання за рахунок адаптації рівня та форми навчального та корекційного матеріалу, виходячи з індивідуальних особливостей кожного, хто навчається. У процесі навчання дітей з ООП з'являється можливість організувати лояльний режим навчання, скорочуючи кількість годин навчального навантаження, нормуючи кількість часу, що проводиться за комп'ютером, багаторазово повертаючись до матеріалу, що вивчається, при необхідності. І не це не вперше, коли особливої актуальності набуває проблема супроводу підростаючого покоління у так званій «віртуальній реальності». Ця тенденція може негативно вплинути на духовно-моральні якості її представників. Зокрема, низка дослідників зазначає і без того певне

зниження загального рівня культури, характерної для дітей молодшого шкільного віку. У зв'язку з цим можна з певною часткою впевненості говорити про суттєве зростання необхідності формування естетичної культури школярів з ООП в умовах воєнного часу.

При дистанційній формі навчання можливе використання різних месенджерів, які забезпечують використання аудіо та відеозв'язку. Найбільш поширеними є Viber, WhatsApp, Skype, Discord, Zoom. Ці та деякі інші програми можна використовувати як на комп'ютері, так і на мобільних пристроях. Важливо, що дистанційна корекційно-розвиваюча робота передбачає можливість поєднання різних форматів занять – відеотрансляції, відеоконференції, виконання дитиною завдання спеціаліста з поданням результату для перевірки педагога у вигляді фото чи відеозапису (за згодою батьків), дистанційної бесіди педагога з дитиною з використанням різного телекомунікаційного обладнання та інші форми [5].

Формування естетичної культури важливо починати в молодшому шкільному віці. Це найбільш сприятливий час, оскільки саме в цей період закладаються всі основи розвитку особистості. Далі відбувається активізація самостійного мислення, і розвиток пізнавального інтересу.

Розвиток у учнів з ООП естетичної культури у процесі художньо-творчої діяльності буде найефективнішим за дотримання низки педагогічних умов [1] (Табл. 1).

Таблиця 1.

Педагогічні умови для ефективного розвитку естетичної культури учнів з ООП

Розвиток естетичної культури	Застосування раціональних організаційних форм проведення навчальних занять, інноваційних технологій та прийомів.
	Створення оптимістичних, творчих та життєрадісних психологічних умов на дистанційних навчальних заняттях з формування естетичної культури молодших школярів з ООП.
	Наявність в освітній організації педагогів, що характеризуються високою педагогічною культурою, схильних до інноваційної діяльності та творчої роботи.
	Врахування інтересів, потреб молодших школярів з ООП при організації їх художньо-творчої діяльності.
	Корекційна спрямованість засобів формування естетичної культури дітей молодшого шкільного віку з ООП.

Провідною, серед перелічених педагогічних умов, є професіоналізм вчителя і розвиненість у нього особисто естетичної культури [6]. Логічним буде приклад естетико-педагогічної професіограми (Табл. 2).

Таблиця 2

Структура естетико-педагогічної професіограми педагога

Розділ	Зміст
Загальні вимоги	Педагог повинен бути зразком культури у трудовій та громадській діяльності. Важлива якість педагога - широка ерудиція та культура, різнобічні естетичні інтереси, смаки та потреби, високорозвинений естетичний ідеал, розвинена художня уява, організаторські здібності. Педагогу повинні бути притаманні розвинені навички естетичної самоосвіти та самовиховання.
Знати	Естетичні потреби, смаки та інтереси учнів з ООП. Форми та методи естетичної освіти та виховання учнів з ООП. Цілі, завдання та принципи естетичного виховання учнів з ООП. Об'єктивні закономірності психологічного розвитку дитини. Критерії естетичної освіченості та вихованості молодших школярів з ООП. Форми та умови естетичного розвитку дитини з ООП у родині.
Вміти	Визначати естетичні цілі та завдання уроку або колекційного заняття. Планувати проведення естетико-виховної роботи. Відбирати навчальний та позанавчальний матеріал для естетичного виховання дітей з ООП, з урахуванням віку та естетичної вихованості та особливостей сприйняття. Організувати різні види естетичної діяльності дітей та аналізувати результати. Вивчати та узагальнювати естетичний досвід своєї роботи. Використовувати твори мистецтва в ході уроку чи корекційного заняття [6].

У молодшому шкільному віці учнів з ООП визначальним, з погляду процесу естетичного виховання, є фактор навчально-пізнавальної діяльності [8]. При цьому для педагога дуже важливо попередньо продумати можливості, що існують для використання різних засобів подання інформації, зацікавити учнів тією чи іншою темою, вміти викласти матеріал так, щоб вони у своїй пізнавальної активності сприймали в позитивному руслі.

Продовжуючи тему формування естетичної культури молодших школярів з ООП, зазначимо, що на цьому етапі є важливим виділити три взаємопов'язаних шляхів формування суб'єктивного ставлення до навколишніх предметів та явищ [7; 8] (Табл. 3).

Таблиця 3

Шляхи формування суб'єктивного ставлення до навколишніх предметів та явищ

Назва	Коротка характеристика
Когнітивний	Відношення складається, головним чином, на основі переробки словесної інформації.
Перцептивний	Основою формування відносини служить чуттєве сприйняття об'єкта.
Практичний	Головну роль відіграє безпосередня взаємодія з об'єктом.

Під час формування естетичної культури у молодших школярів з ООП дуже важливо враховувати і задіяти всі перелічені механізми. За умови їх активного й синхронного використання, ефект формування естетичної культури в учнів посилюватиметься за рахунок синергетичних тенденцій взаємовпливу цих шляхів на особистість [8]. Тепер, з урахуванням вищевикладеного, слід розкрити значимість різноманітних навчальних предметів та форм діяльності на формування естетичної культури молодших школярів з ООП (Табл. 4).

Таблиця 4

Функції навчальних предметів та форм діяльності у процесі формування естетичної культури молодших школярів з ООП

Навчальні предмети та форми діяльності	Функції у процесі формування естетичної культури молодших школярів з ООП
Літературне читання	У процесі знайомства із підручником, матеріалами, літературними творами відбувається накопичення та збагачення активного та пасивного словника учня. Наявність в творах описових та порівняльних характеристик навколишньої дійсності, героїв, обставин тощо [2].
Образотворче мистецтво	Допомагає молодшому школяру з ООП проявити свої творчі вміння та висловити внутрішнє відчуття прекрасного за допомогою продукту діяльності: аплікації, малюнка та ін.
Музичне мистецтво	На основі музичних вражень в учнів з ООП можуть формуватися музичні та художні здібності, розвивається естетичний смак.
Театралізована діяльність	Ефективний засіб формування естетичної культури молодших школярів з ООП, що дозволяє сформувати соціальні навички поведінки, так само як естетичне ставлення до оточуючого. Дозволяє дітям приймати на себе різні ролі та використовувати засоби виразності – інтонацію, жести, міміку, пантоміму. Є дієвим засобом, що забезпечує розвиток естетичного сприйняття дітей до навколишнього світу, дозволяє формувати досвід соціальних навичок поведінки [4].

Висновки. Отже, естетичне виховання – це не викладання якогось спрощеного дитячого мистецтва, а систематичний розвиток органів чуття та творчих здібностей учнів з особливими освітніми потребами, що розширяє їхню можливість насолоджуватись красою та створювати її. Під час виховання красою, формується естетичне та ціннісне прагнення школярів, розвивається їхня спроможність до творчої діяльності, вироблення естетичних цінностей у навчальній діяльності, побутовій сфері, вчинках і культурі поведінки.

Не зважаючи на складні обставини війни, варто пояснювати дітям у доступній формі щодо подій, які відбуваються навколо, сприяти формуванню у дітей реального сприйняття світу, заспокоювати їх, запевняти у тому, що ворог зазнає поразки і незабаром усі повернемося до мирного життя [3].

Перспектива досліджень. Практичне значення матеріалів дослідження полягає в тому, що показана можливість навчальних предметів та форм діяльності у процесі формування естетичної культури молодших школярів з ООП. Також, безумовно, свій внесок у розвиток цієї теми внесуть педагоги-практики, які зараз вивчають можливості середовища у формуванні естетичної культури молодших школярів з ООП, з урахуванням цифровізації системи освіти, а також особливостями організації освітнього процесу в умовах воєнного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ваганова Н. А. Розвиток естетичного художнього сприймання в дошкільному віці. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. К. : Фенікс, 2012. Т. XII. Вип. 15. Ч. I. С. 68–76.
2. Войтюк І. В. Проблема корекції мислення розумово відсталих дітей у психічнопедагогічній літературі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2012. Вип. 21. С. 144–148
3. Допомога дітям з ООП під час війни. Поради для батьків. URL: <https://nus.org.ua/articles/dopomogadityam-z-oor-pid-chas-vijny-porady-dlya-batkiv/>
4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів. К. : Атопол, 2010. С. 93–94.
5. Косенко Ю. М., Супрун М. О., Боряк О. В., Король О. М. Цифрові технології як інструмент формування абстрактних понять в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 85. № 5. С. 42–44.

6. Миронова С. П., Гаврилов О. В., Матвеева М. П. Основи корекційної педагогіки : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ імені І. Огієнка, 2010. С. 69–75.

7. Образотворче мистецтво з спеціальною методикою: навчально-методичний посібник / уклад. І. В. Бабій. Умань : Візаві, 2014. С.44–46.

8. Сєрих Л. В. Естетичне виховання: освітній простір : монографія. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2020. С.125–129.

Олеся КОВАЛЬЧУК

вчитель початкових класів

Комунальний заклад

«Прилуцька спеціальна школа»

Чернігівської обласної ради

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті наголошено на важливості розвитку мовлення у школярів з порушеннями інтелекту на уроках української мови. Проаналізовано наукові дослідження з наукової проблеми. З'ясовано сутність мовної та комунікативної компетенції школярів з порушеннями інтелекту. Визначено причини, які негативно впливають на розвиток мовлення в учнів означеної категорії. Запропоновано умови ефективного розвитку мовлення в учнів на уроках української мови. Висвітлено шляхи реалізації умов (впровадження комунікативно орієнтованих технологій, широке використання комунікативних методів, усунення дисбалансу між змістовою (понятійною) та корекційно-розвиваючою сторонами навчання).

Ключові слова: учні з порушеннями інтелекту, розвиток мовлення, українська мова.

Olesia Kovalchuk. Development of speech in students with intellectual disabilities at ukrainian language lessons

The article emphasizes the importance of speech development in schoolchildren with intellectual disabilities in Ukrainian language classes. Scientific research on a scientific problem is analyzed. The essence of the language and communicative competence of schoolchildren with intellectual disabilities has been clarified. The reasons that have a negative impact on the development of speech among students of the specified category have been determined. Conditions for the effective development of students' speech in Ukrainian language lessons are proposed. Ways to implement the conditions are highlighted (introduction of communicatively oriented technologies, wide use of communicative methods, elimination of the imbalance between the content (comprehensive) and corrective and developmental aspects of education).

Keywords: students with intellectual disabilities, speech development, Ukrainian language.